

Sommige landen van de toekomst zullen het altijd blijven

Mateloos geïntrigeerd door wat het nu werkelijk was dat de eurozone uiteen leek te doen vallen in een noord- en een zuidflank, begon ik in 2014 aan een zoektocht naar onderliggende oorzaken. Historische en sociaal-economische patronen.

Ik had geen idee bij welke hypothese ik zou uitkomen. Wel ergerde me de kortzichtigheid van de populairste verklaringen voor die tweedeling, namelijk dat het zou liggen aan de religieuze achtergrond – protestanten met hun sterke arbeidsethos tegenover katholieken met hun gebrek daaraan, of aan de onvermijdelijke ‘klimatologische verschillen’ Het gure Noorden versus het zoele Zuiden. Leuk, maar hoe verklaar je dan dat het vanouds protestantse noorden van Duitsland (met uitzondering van de havensteden) arm is, en het katholieke Noord-Italië juist rijk, want overvloedig in zijn aanbod van begeerlijke, hoogwaardige producten? (Of dichtbij: waarom schuimt katholiek Volendam van het ondernemerschap en gebeurt er in gereformerd Putten zo weinig?)

Dat de hypothese waarop ik uitkwam (uitgewerkt in het boek ‘Onbegrepen Europa’, verschenen najaar 2017), ook criteria zou opleverend voor het inrichten van een aandelenportefeuille, lag niet voor de hand. Toch zijn die er, denk ik. Nee, niet over de valuta- of landenrisico’s maar ten aanzien van langetermijn groeimogelijkheden van regio’s.

Het patroon dat ik op het spoor kwam is dit: in regio’s waar door de eeuwen heen groot-schalige landbouw mogelijk was – en ook werd bedreven, eerst door de Romeinen; later door kerkelijke of adellijke grootgrondbezitters – ontstond stevast een samenleving waarin een zeer kleine elite aan de touwtjes trekt. De grote massa van de bevolking economische was feitelijk horig.

In streken daarentegen waar de natuurlijke omstandigheden het lastig maakten om grote aangesloten landbouwarealen te creëren kon

grootgrondbezit nooit het dominante economische model worden. Denk aan de door rivierarmen versnipperde, drassige delta-gebieden, zoals Nederland en Vlaanderen, maar óók aan het bergachtige Zwitserland. Boerenfamilies hadden geen honderden, maar hooguit enkele tientallen hectares aan weidegrond in bezit. Maar ze waren autonoom. En ze namen het initiatief om naast het kleine, eigen, boerenbedrijf ook andere dingen te ondernemen. Waar de zee of de rivieren goed te bevaren zijn: handel en transport.

De moderne egalitaire burgersamenleving is ontstaan in de Noord-Italiaanse stadstaten, de Hanzesteden, en in de Zwitserse bergdalen. Hoe minder ruimte voor een feodale elite-economie, hoe groter de kans dat in zich een regio een ondernemende middenklasse ontwikkelt. Niet grond, maar kennis staat daar voor macht. Die tweedeling in Europa bleek dan ook niet Noord versus Zuid, maar (neo) feodale versus middenklasse-regio’s.

Het herkennen van dat patroon kan ook invloed hebben op de keuzes die er binnen het universum van de emergent markets te maken zijn. Brazilië, Argentinië, Rusland, Venezuela, de Golfregio en de meeste landen in Afrika leven van agrarische en/of minerale grondstoffen en halfproducten. Ze lijden onder de *natural resources curse*. Precies als in feodale delen van Europa geldt dat een kleine elite er alles controleert; de ondernemende middenklasse is er klein. Kennisontwikkeling en innovatie hebben geen prioriteit. Bovendien: aanbieders van agrarische en minerale bulkproducten hebben geen enkele grip op de wereldmarktprijzen. Aan cycliciteit valt niet te ontsnappen. Bij afhankelijkheid van een elite hoort vriendjespolitiek; de arbeidsmarkten

zijn niet meritocratisch; de economie is een zero-sum game.

Het is niet toevallig dat de grondstoffenarme, en wat kleinere landen, vaak wél potentieel voor echte groei tonen. De stadstaten Singapore, Hong Kong, maar ook Dubai zijn er voorbeelden van. Hetzelfde gold vlak na de oorlog, voor Japan en Zuid-Korea – beide ook grondstoffenarm.

Ooit woonde ik in Brazilië, waar ondanks de armoede veel wordt gelachen. Eén grapje, vol zelfspot, hoorde ik vaak: ‘Ons land is het land van de toekomst! En dat zal het altijd blijven.’ Helaas, zo is het.

Bert Bakker
Freelance financieel-economisch journalist en publicist